

מו"ר הגאון רבי משה חיים דימנטמן שליט"א

ראש הכולל

גדרי קנין משיכה

במס' כתובות (לא, א-ב) מבואר: הגונב כיס בשבת חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבא לידי איסור סקילה. היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד.

ובגמ' שם מקשים: ודאפקיה להיכא – אי דאפקיה לרה"ר, איסור שבת איכא, איסור גניבה ליכא (דמשיכה בלא הגבהה קס"ד דלא קניא ברה"ר), אי דאפקא לרה"י, איסור גניבה איכא, איסור שבת ליכא והגמ' מתרצת שלשה יישובים:

א. גורר הכיס לצידי רה"ר, ור"א סובר דצידי רה"ר כרה"ר דמי לענין חיובא שבת, דזימנין דדחקי רבים ועיילי להתם, אבל לענין מיקנא קני, דלא שכיחי רבים (והוי כסימטא דתיקון בה משיכה).

ב. תירוץ רב אשי, כגון שצירף ידו למטה משלשה וקיבלו כדרבא, דאמר רבא ידו של אדם חשובה לו כארבעה על ארבעה, וראה רש"י ותוס' שם.

ג. תירוץ רבינא דאפקה לרה"ר, וברה"ר נמי קנה ואמרו התוס' (ד"ה וברה"ר בשם ר"י) דהא דאביי ורבא ס"ל דמשיכה לא קניא ברה"ר, לא פליגי אדרבינא דהכא, דנהי דמשיכה ברה"ר לא קני, היינו לענין קנין לא מהני משיכה לרה"ר, אבל הכא לענין קנין גזילה, לענין חיוב אונסין מהני גם משיכה לרה"ר, והריצב"א מתרץ דרבינא פליג על אביי ורבא.

והרמב"ם (גניבה ג, ב) כתב וז"ל: "או שגנב כיס בשבת והיה מגררו עד שהוציאו מרשות הבעלים שהיא רה"י לרה"ר ואבדו שם, הרי זה פטור מן התשלומין שאיסור שבת ואיסור גניבה באדם כאחד. אבל אם גנב כיס בשבת והגביהו שם ברה"י ואח"כ הוציאו לרה"ר והשליכו לנהר, חייב לשלם תשלומי כפל, שהרי נתחייב באיסור גניבה קודם שיתחייב באיסור סקילה", עכ"ל. ומאידך, פוסק הרמב"ם (מכירה ד, ג) דמשיכה אינו קונה ברה"ר. נמצא לשיטת הרמב"ם אי אפשר לומר כהריצב"א דלעיל דאביי ורבא פליגי עם רבינא. דהרי הרמב"ם סובר כאביי ורבא, דמשיכה אינו קונה ברה"ר, והרמב"ם (בהל' גניבה) פוסק כרבינא, בע"כ דשיטת הרמב"ם היא כשיטת

ר"י דלעיל. דשאני קנינים דעלמא מקניני גניבה וגזילה. וכן כתב בביאור הגר"א חו"מ שם (שנא אות א).

ובסברא דמילתא, לכאורה אפ"ל דלקנין גמור, בעינן משיכה מעלייתא (לרשותו או לסימטא), ולענין חיוב אונסין (דגנב וגזלן) סגי בקנין משיכה לרה"ר. ולפי סברא זו ה"ה בשומר, סגי במשיכה לרה"ר, כיון דהקנין הוא להתחייב בדיני שמירה.

אולם הטור (רצא) כתב וז"ל: "והרמב"ם כתב שאינו חייב עד שימשוך ובמקום שבמשיכה קונה". הרי דס"ל להטור בדי הרמב"ם דבשומר ג"כ בעינן משיכה מעלייתא כמו בקנינים דעלמא. וכן דברי התוס' ב"מ צט ד"ה כיון בתירוץ א' שם וכן בפהמ"ש להרמב"ם פי השואל.

וצ"ל דהא דאיכא חילוק בין קנין בעלמא, דלא מהני משיכה לרה"ר, לבין קנין דגנב וגזלן, דלקנין לא מהני משיכה לרה"ר, וגנב וגזלן שאני, דחיובם הוא משום הוצאה מרשות הבעלים, ונחי דמשיכה לרה"ר ל"ה קנין, מיהו איכא הוצאה מרשות הבעלים. גם היכא דמשכו לרה"ר. והמשנה (ב"ק עט, א) בגנב וגזלן מהני קנין הגבהה אפילו בבית הבעלים, משום דהקנין (קנין ההגבהה) עצמו מהווה הוצאה מרשות הבעלים, אבל אפילו אם ליכא קנין, כגון משיכה לרה"ר, הואיל ויש הוצאה מרשות הבעלים, נעשה גנב וגזלן.

ולפי סברא זו, בשומר דבעי קנין, ולי"ש בשומר ענין של הוצאה מרשות הבעלים, לא מהני משיכה לרה"ר, וכדברי הטור בדי הרמב"ם. וכתוס' ב"מ שם בתירוץ א'.

ולפי האמור, מובן הא דבמס' שבת (צא) פריך הש"ס על הברייתא דמגרר ויוצא, למ"ד אגד כלי שמיה אגד, הרי קדים איסור הגניבה לאיסור שבת, דכי הוציא מקצת הכיס קנה מקצת מעות שהוציא, ולענין שבת לא מחייב עד שיוציא את כל הכיס (למ"ד אגד כלי שמיה אגד). ובגמ' מסקינן דמיירי בנסכא ושפיר איסור הגניבה ואיסור שבת באים כאחד.

ומקשה השעה"מ הא דהשמיט הרמב"ם אוקימתא דגמ' דמיירי בדנסכא, אף דהרמב"ם פוסק דאגד כלי שמיה אגד.

וביישוב קושיא זו, כי בעל דברי יחזקאל סימן כה, דקושית הש"ס במס' שבת שם, קאי לאוקימתא א' דמשך לצדי רה"ר, או אוקימתא ב' שצירף ידו, דהוא מתורת קנין. שפיר פריך הש"ס דכי הוציא מקצת המעות שבכיס, קנה, ואיסור מיתה לענין שבת לא מתחייב עד שיוציא את כל הכיס, ובעינן לתירוץ

הגמ' דמיירי בדנסכא. אבל לפי אוקימתא גי' (רבינא) דמשכו לרה"ר דאין בו תורת קנין כלל אלא תורת הוצאה בלבד, לא פריך מידי, כיון דכל זמן שלא הוציא רק מקצת הכיס לא נעשה גנב אף על מקצת הכיס, כיון שהוא חפץ אחד לא קנה אותו עד שיוציא כולו כמו נסכא למסקנא, וכשמוציא כל הכיס נעשה גנב על הכיס והמעות. ובאו בבת אחת איסור גניבה ואיסור שבת. ומיושבת השמטת הרמב"ם, וכבר הוכחנו לעיל דהרמב"ם נקט אוקימתא דרבינא, ולפי רבינא אין צורך לאוקמא בדנסכא, וא"ש היטב.

ונראה דזו כוונת רש"י שבת שם וז"ל: "ובכתובות פריך אי דאפקיה לרה"ר איסור גניבה ליכא, דר"ה לאו מקום קנייה הוא, ומוקי לה בצידי רה"ר איני שצירף ידו למטה מגי' וקיבלה" עכ"ל. ורש"י השמיט אוקימתא דרבינא דמיירי בר"ה, משום דלדידיה לא קשיא כלל קושית הגמ' שם. ולפי"ז הרמב"ם דפסק כאוקימתא דרבינא דמיירי בר"ה, מש"ה השמיט סוגיא דמס' שבת.

ובמס' ב"ב (פו, א) איתיביה רב אדא בר מתנה לאב"י, הגונב כיס בשבת חייב, שכבר נתחייב בגניבה קודם שיבוא לידי איסור שבת, היה מגרר ויוצא מגרר ויוצא פטור, שהרי איסור שבת וגניבה באין כאחד, והרי כיס דבר הגבהה הוא ואפ"ה קני במשיכה. א"ל במיתנא, אנא נמי במיתנא קא אמינא, א"ל במידי דבעי מיתנא (כיס גדול מאוד רשב"ם) ואין דרכו בהגבהה.

והרמב"ם (גניבה ג, ב) כתב סתמא: "או שגנב כיס בשבת והיה מגררו" ולא הזכיר כלל האוקימתא דמיירי בכיס דבעי מיתנא, אף דנקט הרמב"ם להלכה (ריש פ"ג דמכירה) דמשיכה קונה רק בדבר שאין דרכו להגביה. זאת ועוד, הרשב"ם שם בענין קושיית הגמ' "והרי כיס דבר הגבהה הוא ואפ"ה קני במשיכה", כתב ומוקמינן לה כשצירף ידו למטה משלשה וקבלה, וידו של אדם חשובה לו כד' על ד' וקניא ליה ולא בטלה לגבי רה"ר. ואית דמוקי לה התם במשיכה בצידי רה"ר. דלענין גניבה מיקני קני, ולענין שבת הוה רה"ר כרבי אליעזר".

ויש להעיר אמאי לא העתיק הרשב"ם אוקימתא דרבינא, דאפקיה לרה"ר, וברה"ר נמי קנה.

וצ"ל דלהכי לא הביא הרשב"ם אוקימתא דרבינא, משום דלרבינא לא קשה קושית הגמ' שם. כיון דלרבינא החיוב לענין גניבה במשיכה היינו על הוצאה מרשות הבעלים וכנ"ל, אזי ליכא חילוק אם הוא דבר שדרכו להגביה או דבר שאין דרכו להגביה, דסו"ס איכא הוצאה מרשות הבעלים. נמצא דלפי

הרמב"ם דפסק כרבינא, לא קשה קושית הגמ' ב"ב שם, ולכן הרמב"ם לא העתיק שינויא דגמ' דמיירי במידי דבעי מיתנא.

והגמ' ב"ב שם אזיל לפי שתי האוקימתות בגמ' כתובות שם, או לצידי רה"ר או שצירף ידו, דהוי כתורת קנין. אזי בעינן דוקא דבר שאין דרכו להגביה אזי מהני משיכה, אבל דבר שדרכו להגביה בעי הגבהה, ולכן מוקי לה הגמ' שם במידי דבעי מיתנא, דהוי דבר שאין דרכו להגביה, וא"ש היטב.

ואפשר להסביר החילוק בין קנין דעלמא, לבין גנב וגזלן בענין משיכה לרה"ר, באופן אחר וכדלהלן.

הרמב"ם (מכירה ג,ג) פסק בספינה כשמואל, דלא קנה עד שימשוך את כולה. ושם ד,ד פסק: "דבר הנקנה במשיכה אם היה ברה"ר ומשכו הלוקח לרשותו או לסימטא כיון שהוציא מקצת החפץ מרה"ר קנה".

וכן בשו"ע קצח, טו והראב"ד השיג, דהא קי"ל כשמואל דאמר עד שימשוך את כולה.

ובאר הה"מ שם וז"ל: "אבל הכא טעמא אחרינא הוא, שזה כבר משכה כולה אלא שהיתה ברשות שאין המשיכה מועיל בו, כיון שהכניס מקצתה ברשות שהמשיכה קונה בו די בכד".

והנראה בזה, דגדר מעשה המשיכה הוא הוראת בעלותו של הקונה, והא דבעינן שימשכנה כולה, דנשלם מעשה הקנין רק במשיכת כולה. ומצד הוראת הבעלות סגי בזה דהכניס מקצת החפץ לרשותו ושפיר ניכרת בעלותו בהכי, ולפ"ז מובן דברי הה"מ דלעיל, דאם משכה כולה ברה"ר, מצד מעשה הקנין נשלם כל המעשה, וחסר לנו עדיין הוראת הבעלות, לזה סגי בהכנסת חלק מן החפץ לרשותו.

וכיון דהא דלא מהני משיכה ברה"ר, אי"ז חסרון במעשה הקנין אלא דברה"ר אין במשיכה הוראת בעלות, ולא ניכרת שליטתו על החפץ, זהו בקנין דעלמא, אבל בגנב וגזלן, דלא שייך בזה הוראת בעלות, אלא דברה"ר, אין במשיכה הוראת בעלות, ולא ניכרת שליטתו על החפץ, זהו בקנין דעלמא, אבל בגנב וגזלן דלא שייך בזה הוראת בעלות, אלא חיובי אונסין, סגי במעשה קנין בלבד, ולכן לענין גנב וגזלן, מהני משיכה לרה"ר (וגנב מתחייב בדרך של מעשה קנין).

מו"ר הג"ר משה חיים דימנטמן

ולפי הגדרה זו, גם בשומר סגי במשיכה לרה"ר, כיון דגם בשומר לא שייך ענין דהוראת בעלות, וכן ס"ל לתוס' (פי השואל) בתי' ב' שם, דבשומר מהני משיכה לרה"ר.

ולפי האמור, הוא דפסק הרמב"ם (סופ"ב ממכירה): "אבל אם רכב עליה וכו' או שהיה ברה"ר שהכל דורסים שם, הרי"ז קונה ברכיבה, והוא שתהלך בו" עכ"ל. וכן בשו"ע חו"מ קצז, ה. ומקשה הקצות שם הא קיי"ל דמשיכה אינה קונה ברה"ר. וכן הקשה הגרעק"א בדרוש וחדוש לבי"מ ט, א.

ולפי ההגדרה דלעיל, דהא דלא מהני משיכה ברה"ר, ליכא חסרון במעשה הקנין אלא חסר הוראת בעלות ושליטתו על החפץ, כל זה במשיכה רגילה, דאינו תפוס בגוף החפץ, וברה"ר חסר הוראת בעלות וכנ"ל. אבל רכוב שהוא תפוס בגוף הבהמה, תפיסה זו מוכיחה בעלותו, ולכן מהני שפיר רכיבתו אפילו ברה"ר.